

Europa – świat 2050

ĆWICZENIA Z *POLITICAL FICTION*

CENTRUM
STOSUNKÓW
MIĘDZYNARODOWYCH

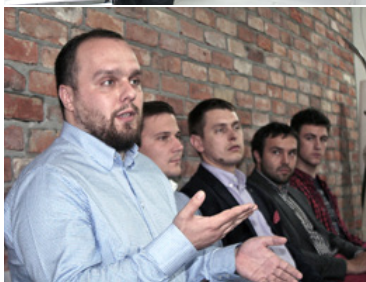
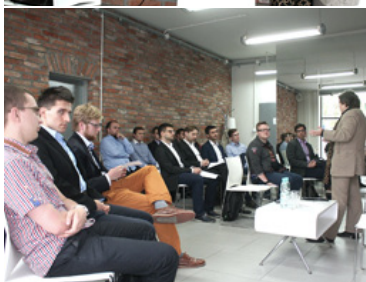

Konrad
Adenauer
Stiftung

wizje

7/2015

www.csm.org.pl

W obliczu politycznych, gospodarczych i społecznych przemian w skali regionalnej i globalnej, pojawia się pytanie o kształt międzynarodowego ładu w kolejnych dekadach. Według przedstawicieli młodego pokolenia – ekspertów, działaczy politycznych i samorządowych, reprezentantów administracji publicznej, organizacji pozarządowych i think tanków, w ciągu najbliższych 35 lat można spodziewać się istotnych przekształceń europejskiego i światowego porządku.

Debata zorganizowana przez Centrum Stosunków Międzynarodowych pozwoliła wypracować pięć alternatywnych scenariuszy. Dwa z nich dotyczą Starego Kontynentu, trzy perspektywy globalnej.

EUROPA

1. EUROPA 2015

Problemy z zagospodarowaniem młodych ludzi na rynku pracy (w Hiszpanii i Grecji bezrobocie w tej kategorii wiekowej utrzymuje się na poziomie 50%)¹ i nie najlepsza sytuacja ekonomiczna w Unii Europejskiej (skumulowany wzrost gospodarczy w UE w latach 2007-2014 wyniósł zaledwie 0,5%)² powodują zmęczenie obecnym systemem na całym kontynencie. Skutkiem tej sytuacji jest rosnąca popularność skrajnych ugrupowań politycznych. Za symptomatyczne można uznać zwycięstwo koalicji SYRIZA w wyborach parlamentarnych w Grecji w styczniu 2015 r., sukcesy partii Podemos w Hiszpanii i Frontu Narodowego we Francji, czy też 21% poparcie dla Pawła Kukiza w wyborach prezydenckich w Polsce³. Brytyjczycy poszli nawet krok dalej i uznali, że w 2017 roku zdecydują, czy chcą dalszego pozostania w UE.

Wdrożenie „bardziej indywidualnego podejścia” UE wobec państw sąsiedzkich (o czym była mowa m.in. podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego w Rydze w maju 2015 r.)⁴ wynika z narastających zagrożeń w sferze bezpieczeństwa. Największymi wyzwaniem są w tym względzie: agresywna polityka Rosji wobec Ukrainy, podważająca podstawy kontynentalnego ładu po zimnej wojnie (aneksja Krymu, konflikt w Donbasie), a także coraz częstsze akty terroryzmu w Europie (m.in. w styczniu i czerwcu 2015 r. we Francji), będące skutkiem destabilizacji Bliskiego Wschodu i północnej Afryki przez radykalne ugrupowania islamskie.

Optymizm przywraca w tej sytuacji solidarna postawa Zachodu wobec Kremla. W czerwcu 2015 r. wszystkie państwa UE opowiedziały się za przedłużeniem sankcji gospodarczych

¹ | *Youth unemployment, 2014Q4*, URL <[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Table_1_Youth_unemployment_2014Q4_\(%25\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Table_1_Youth_unemployment_2014Q4_(%25).png)>, 29.06.2015.

² | *Real GDP growth rate*, URL <<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&code=tec00115>>, 29.06.2015.

³ | *Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2015*, URL <http://prezydent2015.pkw.gov.pl/319_Pierwsze_glosowanie>, 29.06.2015.

⁴ | Szerzej na temat efektów szczytu w Rydze i modyfikacji założeń Polityki Sąsiedztwa UE czytaj w komentarzu CSM „Ostrożność ponad wszystko. Partnerstwo Wschodnie po szczycie w Rydze”, URL <<http://csm.org.pl/pl/2014/1140-ostroznosc-ponad-wszystko-partnerstwo-wschodnie-po-szczycie-w-rydze-komentarz-csm>>.

EUROPA – ŚWIAT 2050 ĆWICZENIA Z POLITICAL FICTION

3

wymierzonych w Rosję, co spotkało się z jednoznacznym poparciem Stanów Zjednoczonych⁵. Wzrasta również skala zaangażowania wojskowego NATO w Europie, o czym świadczą rotacyjna obecność amerykańskich żołnierzy i częste sojusznicze ćwiczenia na Starym Kontynencie (m.in. Steadfast Jazz, Atlantic Resolve). W relacjach UE – USA nie brakuje jednak kwestii spornych, czego dowodzą negocjacje Komisji Europejskiej ze Waszyngtonem dotyczące przyjęcia umowy o Transatlantyckim Partnerstwie w Handlu i Inwestycjach (TTIP). Zwolennicy porozumienia podkreślają, że przyczyni się ono do eliminowania przeszkód biurokratycznych i barier w dostępie do rynku, a także przełoży się na wzrost poziomu inwestycji. Przeciwnicy obawiają się nadmiernego wzrostu znaczenia wielkich korporacji kosztem państw oraz negatywnego wpływu na standardy prawa pracy, żywności czy ochrony środowiska⁶.

2. EUROPA 2050

Scenariusz 1: polityczne minimum i ekonomiczna ekspansja

W świetle obecnych tendencji, prawdopodobny wydaje się scenariusz przewidujący pogodzenie się Unii Europejskiej z dominującą rolą państw narodowych w sferze politycznej i skoncentrowanie się na zagadnieniach gospodarczych. Z jednej strony, priorytetowe znaczenie będzie miało przezwyciężenie wewnętrznych trudności ekonomicznych w Europie, natomiast z drugiej – zewnętrzna ekspansja i skuteczna konkurencja z innymi częściami świata. Z uwagi na coraz mniej stabilne środowisko bezpieczeństwa, na drugim planie znajdują się ambicje dotyczące dalszego rozszerzania UE. Być może zmieści się w niej Macedonia, ale Turcja już nie. Realizacja scenariusza „ekonomicznego” będzie zależała od konsolidacji europejskich elit wokół wspólnego celu – wzrostu potencjału gospodarczego Europy jako zjednoczonego organizmu.

⁵ Na temat utrzymania w mocy, a nawet możliwego rozszerzenia zakresu sankcji dyskutowano m.in. podczas szczytu grupy G7 w niemieckim Elmau. Rosja została wykluczona z członkostwa w tej strukturze na czas nieokreślony.

⁶ *Umowa handlowa między UE i USA bardziej zwiąże Europę z Ameryką*, URL <<http://www.polskieradio.pl/42/273/Artykul/1257772>, *Umowa-handlowa-miedzy-UE-i-USA-bardziej-zwiaze-Europe-z-Ameryka*>, 29.06.2015.

EUROPA – ŚWIAT 2050 ĆWICZENIA Z POLITICAL FICTION

4

Odłożenie ad acta politycznych aspiracji i skupienie się na ekonomicznych wyzwaniach nie musi oznaczać wzrostu napięć na poziomie społecznym. „Przykładem dla naszych państw powinna być Kanada, gdzie ludzie nie interesują się polityką i nawet nie zawsze wiedzą, jak nazywa się premier, ale zadowolenie ze standardu życia jest bardzo wysokie” – zaznaczono podczas debaty, wskazując na możliwość zaistnienia w Europie innego modelu, niż ten, do którego jesteśmy przyzwyczajeni od kilku dekad.

Scenariusz 2: transatlantycka konsolidacja

W obliczu wspólnych zagrożeń w sferze gospodarczej (takich, jak poważne kryzysy o globalnym zasięgu), bezpieczeństwa (groźby destabilizacji politycznej lub militarnej na wielką skalę), bądź zaistnienia obu zjawisk równocześnie, możliwy jest scenariusz zakładający budowę silnego bloku UE – USA opartego na wspólnych wartościach, takich jak m.in. demokracja (przedstawicielska lub partycypacyjna), rządy prawa czy społeczeństwo obywatelskie. Na prawdopodobieństwo takiego rozwoju wydarzeń wskazują decyzje w sprawie sankcji wobec Rosji, podjęte na ostatnim szczycie G7 w Bawarii w maju 2015 r., a także zgodne sta-

nowisko Europy i Stanów Zjednoczonych w kwestii dalszych działań wobec Moskwy. Pokazuje to, że przywiązanie do zachodnich wartości nie jest pustym słowem, a w obliczu zagrożenia politycy potrafią uczynić je podstawą wspólnych transatlantyckich interesów.

Istotnym krokiem w kierunku konsolidacji Zachodu będzie zawarcie umowy USA - UE o transatlantyckim handlu i inwestycjach (TTIP). To nie tylko projekt gospodarczy, ale przede wszystkim wizja polityczna, ponieważ doprowadzenie do jej realizacji wpłynie na postawy innych globalnych graczy. Widać to w działaniach m.in. Chin, które zintensyfikowały negocjacje w sprawie rozwoju regionalnego porozumienia ekonomicznego RCEP z krajami Azji i Oceanii, Brazylii, gdzie przedsiębiorcy lobbują za zawarciem układu handlowego UE – Mercosur oraz Rosji, współtworzącej od 2014 r. Unię Euroazjatycką⁷.

Scenariusz konsolidacji Zachodu jest realny szczególnie w kontekście nowych technologii oraz środków i standardów komunikacji. Stanowią one ważny łącznik pomiędzy Europą i Ameryką (m.in. ze względu na bliskość kulturową), co może okazać się bardzo pomocne dla zacieśniania kontaktów w sferze społecznej.

⁷ | K. Blusz, P. Zerka, *Nie tylko z miłości: globalny odcień TTIP*, URL <<http://www.institutobywatelski.pl/23051/komentarze/nie-tylko-z-milosci-globalny-odcien-ttip>>, 29.06.2015.

ŚWIAT

1. ŚWIAT 2015

Zmiana, która nastąpiła w 2010 roku w rankingu światowych gospodarek (Chiny wyprzedziły Japonię i znalazły się na drugim miejscu za USA)⁸, ukazała kierunek przeobrażeń w ramach globalnego ładu. Cztery lata później Pekin założył Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych (AIIB), rzucając wyzwanie Bankowi Światowemu i Międzynarodowemu Funduszowi Walutowemu - instytucjom zdominowanym przez Amerykanów. Przystąpienie do nowej inicjatywy Rosji, Australii, ale także niektórych członków UE (m.in. Francji, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Włoch i Polski) świadczy o tym, że ambicje Chin sięgają dalej, niż wschodnia Azja, czy nawet cały kontynent⁹. Państwo Środka, wciąż przeżywające dynamiczny wzrost gospodarczy (od 7,7% do 10,4% w skali roku w okresie 2010-2013, 7,4% w 2014 roku)¹⁰, dysponuje potencjałem, by podjąć konkurencję z Zachodem w skali glo-

balnej. Co istotne, nie jest to potencjał wyłącznie ekonomiczny, ale też odmienna propozycja w sferze organizacji państwa i społeczeństwa oraz systemu wartości. Ze względu na fakt, iż Chiny – w przeciwieństwie do Zachodu – nie traktują swego modelu relacji rządzący – rządzeni jako instrumentu politycznego wpływu i warunku współpracy, staje się on dla wielu państw coraz bardziej atrakcyjną alternatywą¹¹ wobec forsowanego przez UE i USA standardu „demokracja + prawa człowieka”.

Należy pamiętać również o innych aktorach aspirujących do roli mocarstw lub przynajmniej regionalnych liderów. Indie, drugi pod względem liczby ludności kraj świata, zanotowały w ostatnim kwartale 2014 roku wyższy wzrost gospodarczy, niż Chiny (7,5% Indii przy 7,3% wzroście Chin)¹² i mają przed sobą korzystniejsze perspektywy rozwoju. Rzucają-

⁸ | *China economy overtakes Japan*, URL <<http://www.ft.com/cms/s/0/3275e03a-37dd-11e0-b91a-00144feabdc0.html#axzz3eTJn1iBn>>, 29.06.2015.

⁹ | *Prospective founding members*, URL <<http://www.aiibank.org/html/pagemembers/>>, 29.06.2015.

¹⁰ | *GDP growth (annual %)*, URL <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>>, 29.06.2015.

¹¹ | Jest to szczególnie widoczne w Afryce, gdzie Chiny stały się wiodącym inwestorem i donatorem w państwach postrzeganych przez Zachód jako nie spełniające demokratycznych norm (m.in. w Sudanie, Zimbabwie). Zob. więcej: K. Caulderwood, *China is Africa's new colonial overlord, says famed primate researcher Jane Goodall*, URL <<http://www.ibtimes.com/china-africas-new-colonial-overlord-says-famed-primate-researcher-jane-goodall-1556312>>, 29.06.2015.

¹² | *Indie – wielka potęga gospodarcza*, URL <<http://layah.org/aktualnosci/indie-wielka-potega-gospodarcza-swiate>>, 29.06.2015.
Umowa-handlowa-miedzy-UE-i-USA-bardziej-zwiazze-Europe-z-Ameryka>, 29.06.2015.

EUROPA – ŚWIAT 2050 ĆWICZENIA Z POLITICAL FICTION

6

ca wyzwanie Zachodowi Rosja nie może skutecznie konkurować w sferze ekonomicznej, lecz pozostaje wiodącym globalnym graczem politycznym i wojskowym. Brazylia – siódma gospodarka świata¹³ – ugruntowuje pozycję lidera w Ameryce Łacińskiej, natomiast Iran dąży do statusu regionalnego hegemonu, wspierając ruchy odśrodkowe m.in. w Iraku, Syrii czy Jemenie. Wszystko to skutkuje relatywnym słabnięciem pozycji Zachodu w światowym układzie sił i coraz częstszym kwestionowaniem uniwersalnego charakteru takich wartości, jak demokracja czy prawa człowieka.

Dodatkowo, pogłębianie się nierówności ekonomicznych, co udowodnił m.in. Thomas Piketty¹⁴ i różnic kulturowych prowadzi do wzrostu napięć przewidzianych jeszcze w latach 90. w słynnej książce Samuela Huntingtona *Zderzenie cywilizacji*¹⁵. W tym kontekście nowymi zjawiskami są m.in. powstanie Państwa Islamskiego na Bliskim Wschodzie oraz udział obywateli krajów europejskich w walkach po stronie fundamentalistów (do Iraku i Syrii wyjechało w ostatnich latach ponad trzy tysiące bojowników pochodzących z Europy)¹⁶.

Poważnymi wyzwaniami dla międzynarodowego bezpieczeństwa pozostają też rozległe obszary niestabilności, takie jak m.in. Róg Afryki oraz Azja Centralna. Zagrożenie jest tym większe, że przenikanie ekstremistycznych idei odbywa się dziś bez przeszkód w dobie właściwie nieograniczonych możliwości komunikacyjnych.

2. ŚWIAT 2050

Scenariusz 1: zmarginalizowanie Zachodu w wielobiegunowej sieci

W perspektywie najbliższych 35 lat można zakładać ugruntowanie się wielobiegunowego ładu w skali świata, w którym rola USA, a także Europy osłabnie. Prawdopodobieństwo tego scenariusza będzie wzrastać w miarę relatywnego słabnięcia Zachodu, zwłaszcza w porównaniu z dynamicznie rozwijającymi się ośrodkami siły w Azji. Analitycy przewidują, że przy utrzymaniu obecnego tempa wzrostu chińskiej i indyjskiej gospodarki, w latach 2020-2025 roku Państwo Środka wyprzedzi Stany Zjednoczone, a Indie zepchną Japonię ze światowe-

¹³ | *GDP Ranking*, URL <<http://data.worldbank.org/data-catalog/GDP-ranking-table>>, 29.06.2015.

¹⁴ | T. Piketty, *Kapitał XXI wieku*, Warszawa, Krytyka Polityczna 2015, wydanie pierwsze, francuskie, 2013.

¹⁵ | S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Warszawa 2004.

¹⁶ | *Islamic State crisis: „3000 European jihadists join fight”*, URL <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29372494>>, 29.06.2015.

EUROPA – ŚWIAT 2050
ĆWICZENIA Z POLITICAL FICTION

7 ●

go ekonomicznego podium¹⁷. Około 2050 roku Chiny, Indie, Japonia, Indonezja, Korea Południowa, Malezja i Tajlandia mogą wytwarzać blisko połowę globalnej produkcji (obecnie wytwarzają zaledwie 27%)¹⁸, co oznaczałoby wzmocnienie pozycji nie tylko Pekinu czy Delhi, ale też forum ASEAN jako jednego z wiódących graczy. Wśród kluczowych aktorów nie zabrakłoby też prawdopodobnie Brazylii oraz świata arabskiego, stanowiącego, w przypadku konsolidacji, ważne centrum w skali globalnej.

Jak zauważono podczas debaty, prognoza zakładająca multipolarny ład stanie się realna szczególnie w sytuacji, w której UE i USA nie uda się stworzyć jednolitego, silnego bloku. Świat zachodni, prawdopodobnie podzielony na kilka części, pozostałby wówczas jednym z ważnych centrów, lecz siła jego oddziaływania (politycznego, gospodarczego i kulturowego) byłaby znacznie mniejsza, niż obecnie. Ład oparty na „koncercie mocarstw” warunkowałby powstanie kilku konkurencyjnych modeli ustrojowych (zachodniego, azjatyckiego, arabskiego, być może latynoamerykańskiego), z których żaden nie mógłby być traktowany jako uniwersalny. Oprócz centrów siły, istniałby również obszary stanowiące pole nie-

ustannej i ostrej rywalizacji o wpływy (np. Afryka, poradziecka Azja Centralna, Pacyfik).

Scenariusz 2: Zachód i Chiny, czyli nowy układ bipolarny

Utrzymanie się obecnych tendencji może też doprowadzić do powstania nowego ładu dwubiegunowego. W opinii uczestników debaty, za pierwszy krok w tym kierunku należałoby uznać ewentualną porażkę USA w rywalizacji z Chinami o region Oceanu Spokojnego. Strategiczny sukces Pekinu prawdopodobnie skutkowałby „wciągnięciem” Rosji i większości Azji, także centralnej, w chińską strefę wpływów oraz umocnieniem dominującej pozycji Państwa Środka w Afryce. W takiej sytuacji konsolidacja UE i USA w celu stworzenia silnego bloku Zachodu prawdopodobnie nie byłaby już wyborem, ale koniecznością. Zwarcie szeregów USA, Kanady i UE, ze wsparciem Australii i Nowej Zelandii oraz wybranych państw Ameryki Południowej, doprowadziłoby do zarysowania się w połowie stulecia nowego bipolarnego układu: podziału na świat zachodni i chiński, w którym Indie, Rosja, Afryka i świat arabski byłyby terenami walki o wpływy, opowiadając się po jednej ze stron

¹⁷ | *Chinese and American GDP forecast. Catching the eagle*, URL <<http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2014/08/chinese-and-american-gdp-forecasts>>, 29.06.2015.

¹⁸ | Ch. Shekhar, *Seven Asian economies to account for 45% of global GDP by 2050: ADB*, URL <<http://www.livemint.com/Politics/b29GuwZy1AXx3p1H7lmbnK/7-Asian-economies-to-account-for-45-of-global-GDP-by-2050A.html>>, 29.06.2015.

EUROPA – ŚWIAT 2050 ĆWICZENIA Z POLITICAL FICTION

8

Demokracja ostatecznie straciłaby legitymizację jako model, który może być traktowany uniwersalnie. Niemniej, z uwagi na specyfikę „wielkiej strategii” Chin, nie aspirujących do popularyzacji swoich rozwiązań polityczno-społecznych w innych miejscach świata, ład bipolarny oznaczałby głównie rywalizację gospodarczą. Znana z czasów zimnowojennych konfrontacja ideologiczna i wojskowa nie odrodziłaby się w podobnej skali w nowych realiach. Jednak dążenie obu stron do rozszerzenia swej strefy wpływów powodowałoby poważne napięcia polityczne-społeczne.

Scenariusz 3: globalna niestabilność

Trzeci scenariusz to polityczna, gospodarcza i społeczna destabilizacja. Równowaga w światowym układzie sił, zapewniana przez wzajemny balans dwóch lub kilku głównych potęg, stanowiąca esencję porządku dwu- lub wielobiegunowego, zostanie zaburzona przez ich powolne słabnięcie w obliczu narastające-

go terroryzmu i nierówności społecznych, owocujących rewoltami, wojnami domowymi, ruchami antysystemowymi etc. Żadne z mocarstw nie okaże się wystarczająco dojrzałe, aby opanować postępującą destabilizację światowego ładu i rozwój terroryzmu. W takim scenariuszu Zachód porzuci debatę o światowym przywództwie na rzecz zmniejszania przepaści między bogatą Północą i biednym Południem w imię wspólnego bezpieczeństwa. Dojdzie do przyjęcia postawy obronnej, „okopania się” przeciwko rosnącym zagrożeniom i zamknięcia w swoim świecie, który zresztą będzie się powoli kurczył, zważywszy na aktualne tendencje demograficzne (2,5% przyrost naturalny w Afryce przy 0% w Europie i 0,4% w Ameryce Północnej)¹⁹.

Jednym z testów na prawdopodobieństwo takiego scenariusza będzie sposób, w jaki UE i poszczególne państwa członkowskie podejną do wyzwań związanych z coraz większym napływem imigrantów i koniecznością ich asymilacji.

¹⁹ | *Natural rate of population growth by continent in 2014*, URL <<http://www.statista.com/statistics/270859/natural-rate-of-population-growth-by-continent/>>, 29.06.2015.

CSM jest niezależnym, pozarządowym ośrodkiem analitycznym zajmującym się polską polityką zagraniczną i najważniejszymi problemami polityki międzynarodowej. Fundacja została zarejestrowana w 1996 r. CSM prowadzi działalność badawczą i edukacyjną, wydaje publikacje, organizuje konferencje i spotkania, uczestniczy w międzynarodowych projektach we współpracy z podobnymi instytucjami w wielu krajach. Tworzy forum debaty i wymiany idei w sprawach polityki zagranicznej, relacji między państwami oraz wyzwań globalnego świata. Działalność CSM jest adresowana przede wszystkim do samorządowców i przedsiębiorców, a także administracji centralnej, polityków, dyplomatów, politologów i mediów. W 2009 r. CSM został uznany za jeden z najlepszych think tanków Europy Środkowo-Wschodniej w badaniu „The Leading Public Policy Research Organizations In The World” przeprowadzonym przez Uniwersytet Pensylwanii.

